

TOSHKENT ARHITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI

2024 y.

18.00.01 - "Arxitektura nazariyasi va tarixi,
arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash"

ixtisosligi bo'yicha (PhD) tayanch doktoranturaga

kirish imtixonlari

D A S T U R I

Toshkent - 2024

Dastur Toshkent arxitektura-qurilish universitetining Kengashida ko'rib chiqilgan va 2024 yil "4" OKTABR dagi "2" – sonli majlis bayoni bilan ma'qullangan.

Dasturni tuzuvchilar:

arx.f.d., professor Mamatusaev T.Sh.
PhD, dotsent Shoisov I.K.

Ushbu dastur "Arxitektura yodgorliklari" kafedrasining 2024 yil 24 sentyabrda 2-son majlisida ko'rib chiqilgan.

"Arxitektura yodgorliklari"
kafedra mudiri

Shoisov I.K.

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, mafkuraviy - ma'naviy sohalarida taraqqiyot hamda yangilanishning o'ziga xos va o'ziga mos yo'lini taniadi. Mamlakatimiz o'tgan qisqqa vaqt mobaynida ulkan yutuqlarga erishdi. Vatanimizda sog'lom, osoyishta ijtimoiy muhit, siyosiy barqarorlik vujudga kelib, fuqarolarimizga o'z qobiliyat va iste'dodlarini namoyon qilish, bunyodkorlik bilan shug'ullanishlari uchun keng imkoniyat yaratildi.

Ushbu dastur "Arxitektura" va "Qishloq hududlarini arxitektura loyihaviy tashkil etish" ta'lim yo'nalishlari bo'yicha "Arxitektura tarixi va nazariyasi", "O'zbekiston yangi arxitekturasi", "Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash va qayta qurish", ANTAYoT-70730103 mutaxassisligi bo'yicha "O'zbekiston arxitektura yodgorliklari", "Arxitektura shakllarini uyg'unlashtirish va bezash" kabi fanlarni qamraydi. Dastur mustaqillik yillari qayta qurilgan shaharlar, yirik me'moriy obidalar, maydonlar, jamoat binolari, turar joylar, muhandislik inshootlarining uslubiy va badiiy mahorati tavsifini hamda istiqloq yillaridagi ijtimoiy-siyosiy hayotning arxitektura va shaharsozlik bilan o'zaro bog'liqligini ifoda etadi.

Respublikamizning bozor iqtisodiyotiga o'tish tajribasi, oqilona va odilona ichki hamda tashqi siyosati, tanlagan yo'li – rivojlanishning «O'zbek modeli» nomi bilan dunyoga tanildi. Istiqloqning dastlabki kunlaridan boshlab milliy an'analarimizga asoslangan yangi davlatchilik nazariyasi, milliy tiklanish g'oyasi ishlab chiqildi.

O'zbekiston – qadimgi tamaddun, boy madaniy meros va yuksak arxitektura an'analariga ega mamlakat. Uning ko'plab katta va kichik shaharlarining yoshi ming yillarni tashkil etadi. O'zbekiston hukumati va YuNESKO qarori bilan 1997 yilda Buxoro va Xivaning 2500 yilligi, 2001 yilda Termizning 2500 yilligi, 2006 yilda Qarshining 2700 yilligi, Shahrisabzning 2700 yilligi, 2007 yilda Samarqandning 2750 yilligi, 2009 yilda esa Toshkentning 2200 yilligi keng tantana qilindi. Buniyodkor o'zbek xalqiga unut bo'lgan tarixiy obidalari qaytarilmoqda. Sho'rolar davrida ular yo'qotib yuborishga mahkum etilgan edi. Milliy madaniyatimiz durdonalariga nisbatan olib borilgan ikkiyuzlamachilik siyosati hamma joyda ko'zga tashlanardi – hatto qadimgi g'ishtlardan foydalanish maqsadida ko'plab yodgorliklar buzib tashlandi, huvillab qolgan madrasa va masjidlarining ko'pchiligi omborlarga, idoralarga shuningdek qamoqxonalarga aylantirilgan edi.

Mustaqillik yillarida mamlakatimiz shaharlarining talay me'moriy shaharsozlik loyihalari amalga oshirildi. Shaharlarning markazlari, ularning

tarixan shakllangan "eski shahar" qismlari qayta tiklandi. Noyob jamoat binolari, zamonaviy mehmonxonalar, maktablar va litseylar, sport majmualari qad ko'tardi, bozorlar yangilandi, yakka tartibdagi loyihalar bo'yicha turar-joy uylari qurilishida katta imkoniyatlar ochildi. Oxirgi yillarda butun mamlakat transport infrastrukturasi qayta tiklash va rivojlantirishga ayrica e'tibor berildi. Yo'llar, ko'priklar va boshqa muhandislik inshootlari barpo etildi. Jahon bozori bilan qulay va eng qisqa yo'l orqali aloqa o'rnatishga intilish O'zbekiston Respublikasining strategik jihatdan muhim vazifasi bo'lib qoldi. Mazkur masalani hal etishda mamlakat rahbariyati tanlagan yo'l - tarixan yuzaga kelgan Buyuk Ipak yo'lini qayta tiklash va rivojlantirish yo'li amalda to'la ro'yobga chiqarilmoqda.

Darhaqiqat, me'morchilik - xalqning tarixiy yodgorligi bo'lib, u aksar hollarda me'morning ijodiy ilhomi jo'sh urganda yaratiladi. U ajdodlar orzu-umidlaridan, jamiyat ko'zgusi sifatida o'tmishdagi va hozirdagi har bir davrning me'moriy qudratidan darak beradi. Bunda o'ziga mayda-chuyda g'oyalarni, badiiy yutuqlarni - zamonasining jodiy-estetik g'oyalarni singdirib olgan moddiy-kenglik muhiti alohida ahamiyat kasb etadi, xalq g'ururining negizi va kuchini tashkil etadi hamda asrlar osha uning bebaho mulki bo'lib qoladi. Shu nuqtai nazardan XX-XXI asrlar boshi O'zbekiston me'morchiligi tadqiqoti mutlaqo ilmiy-amaliy ahamiyatga molik hisoblanadi, zero vaqt o'tmishdoshlar bilan yelkama-yelka turishni, vorislik ufqlarini kengaytirishni taqozo etadi, xalq mulkini, o'tmishning ijobiy tajribasini va zamonaviy me'morchilik yutuqlarini har taraflama fikrlash va o'zlashtirishni talab qiladi. Bunda shaharsozlik muammolari va yangi ma'naviy ideallarga, ijtimoiy buyurtma imkoniyatlariga taylanuvchi zamonaviy inshoot me'moriy qiyofasini yaratishning yangi vositalari birinchi darajali ahamiyat kasb etadi.

Dastur olti bo'limgan iborat bo'lib, ularning ketma-ketligi umumiydan-xususiyga, qadimdan-hozirgi kungi tamoyili asosida ta'minlangan. O'rta Osiyoga, birinchi navbatda O'zbekistonga ustivor e'tibor berilgan.

Dasturning maqsad va vazifalari

Dastur O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 16 fevraldagi "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi PF-4958-son Farmoniga va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 22 maydagi "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 304-son qarori bilan tasdiqlangan "Oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim to'g'risida"gi Nizom talablarini bajarish maqsadida tuzildi.

Ixtisoslik fani bo'yicha kirish imtixonida talabgoring quyidagi jihatlarini baholandi: nazariy va kasbiy tayyorgarligi darajasi, uning ushbu fanning shakllanish va rivojlanish tarixi, umumiy konsepsiyalari va metodologiya masalalari, manbalari, shu bilimlar tarmog'ining asosiy nazariy va amaliy muammolarini qay darajada bilishini aniqlab berishi, uning sohaga oid ilmiy adabiyotlarni, jumladan xorijiy davriy nashrlarni hamda ilmiy tadqiqotlarning zamonaviy usullarini qay darajada egallaganligi.

Talabgor tegishli fan sohasi rivojining hozirgi ahvoli, muammolari va istiqbollarni, unda o'tkazayotgan tadqiqotning o'rni, yangiligi va ahamiyatini bilishini ko'rsatib berishini nazarda tutadi.

Ushbu dastur arxitektura tarixi, nazariyasi, me'moriy yodgorliklarni ta'mirlash va saqlash bo'yicha ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlashga qaratilgan bo'lib, 18.00.01 - "Arxitektura nazariyasi va tarixi. Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash" mutaxassisligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kirishda muhim ahamiyatga ega. Shu boisdan, arxitekturashunos, ta'mirshunos, arxitekturaviy merosni o'rganish va ularni saqlash bo'yicha mutaxassislardan, ularning yuqori darajadagi bilim va kasbiy malakalarga ega bo'lishligi, ta'mirlash bilan bog'liq ilg'or usullarini puxta o'rganishlari, bu borada, ayniqsa, zamonaviy innovatsion texnologiyalarni, arxitekturaviy yodgorliklardan zamonaviy maqsadlarda foydalanish usullarini puxta bilishlarini talab etiladi.

Dasturning maqsadi - kadrlarga zamonaviy talablarni ko'zda tutib, tayanch doktoranturaga kiruvchilarning arxitektura nazariyasi va tarixi, magistratura mutaxassisligi fanlari, arxitektura va shaharsozlik tarixi, arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash va qayta qurish kurslari bo'yicha bilimlarini ob'ektiv baholashdan iborat.

Imtixon dasturiga quyidagi yo'nalishlar kiradi: San'at tarixi, Arxitektura tarixi, Shaharsozlik tarixi, O'rta Osiyo arxitekturasi tarixi, Yangi arxitektura tarixi (Chet el yangi arxitekturasi, O'zbekiston va MDH mamlakatlari arxitekturasi), Arxitektura nazariyasi va tarixi, Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash va qayta qurish, O'zbekiston arxitektura yodgorliklari, Arxitektura shakllarini uyg'unlashtirish va bezash.

Dastur maqsadi - talabgorlarda arxitektura nazariyasi, tarixi va shaharsozlikning yangi bosqichdagi uslub va yo'nalishlari bo'yicha ko'nikma va malaka darajasini aniqlashdan iborat. Dasturning vazifasi - zamonaviy me'morchilik asoslarini o'rganish, eng yirik me'morlar hayoti va ijodini tahlil

O'zbekiston va MDH mamlakatlari arxitekturasini. XIX-XX asrlar. Rivojlanish davrlari: 1865-1917, 1917-1932, 1932-1954, 1954-1977, 1977-1991, 1991-2008. Tasmason va ixcham shahar rejalarining kelib chiqishi va ularni XVII-XX asrlardagi evolyusiyasi. O'zbekistonning ikki qismli shaharlari va ularni birlashtirishga qaratilgan ilk choralar. Ishchilar shaharchalari va ishchilar turar joylarini birinchi loyihalari, «Xlopstroy» va K.V. Babievskiyning turar joylari, Samarqandning kommuna uyi va Toshkentning kommuna kvartali, Toshkentning oshxona-fabrikalari, turmush umumlashtirishidagi yutuqlar va kamchiliklar. Urbanizm va dezurbanizm konsepsiyalari va A.A. Silchenkovning Toshkentni birinchi qayta rejalashtirish loyihasi. "Milliy uslub" yaratishga qaratilgan nazariy va amaliy asarlar. Birinchi texnikum va universitetlar, birinchi teatr va Xalq uylari. M.Ya. Gimzburgning "milliy me'morlik" nazariyasi va uni O'zbekiston va Qozog'istonda qo'llanganligi. Me'morlik Akademiyasini tuzish, Moskva bosh rejasi haqida Qator, Toshkentning 1930-yillarda yaratilgan bosh rejalar va ansambllari. 1930-1950 yillardagi tarixiy shaharlarni "chegaralash" va "portlatish" konsepsiyalari. Radial-halqasimon rejalashtirishni tarqalishi. 1939-1954 yillarda yaratilgan Kutin, Ozerov-Rachinskaya va Meroport seksiyalari. Toshkent M.S. Bulatovning 1949-yil rejasidan A.P. Bushuevning 1960-yil bashoratigacha. "Sharq+klassika" uslubi 1932-1954 yillar nazariyasi va amaliyoti: A.V. Ilyusev eklektika va Temuriylar xaqida, B.N. Zassypkin "Vatan" kinoteatri uslubi xaqida, E. Lachens orderlar haqida. Ortichalikka qarshi 1954-yil Qarori, yangi loyihalashtirish institutlari, DSKlar. Navoiy va Zarafshon yangi shaharlari, Toshkent metrosi. Yevropadan keltirilgan mikroayon konsepsiyasining o'zgartirilishi. 1960-1980 yillarning teqatrov yo'llarida turar joylar va ijtimoiy binolar majmualarining va orientir binolarining shakllanishi. 1950-1980 yillarning O'zbekiston me'moriy uslublaridagi internatsional, regional va milliy yo'nalishlari. TashZNIIPning 1970-1980 yillar turar joylarida o'tkazgan sotsiologik va mikroijtimoiy tekshiruvlarining natijalari. Turar joylar hududlarining (jilsae rayonsi) va yirik rejalashtirilgan hududlarning (planirovochmse rayonsi) shakllanish muammolari Sobiq SSSR va O'zbekiston Respublikasining "Qurilish me'yorlari va qoidalarida". O'zbekiston shaharlari rejalarini rivojlantirish kelajaklari va tarixiy shaharlarini ulardagi o'rni.

6-BO'LIM. O'ZBEKISTONNING ISTIQLOL YILLARI ME'MORLIGI

O'zbekistonning mustaqillikka erishuvi va milliy taraqqiyot yo'liga dadil qadamlar bilan kirib borishi shaharsozlikda xalq me'morlik merosidan o'rnatilib, mahalliy sharoitlarga moslik, ko'rkam va shinamlik, jahon andozalaridan qolishmaslik kabi qator jihatlarni e'tibor markazida bo'lishini taqozo etadi. O'zbekiston arxitektura va shaharsozligining yangi bosqichdagi ijtimoiy-siyosiy

hayot bilan bog'liqligi. Shaharsozlik va arxitektura bo'yicha O'zbekiston Respublikasining qator Farmon va qarorlari. Shaharsozlik: Qadimiy shaharlarning yangi qiyofasi, ularning bosh rejalari. Shahar markazlarining qayta qurilishi, yangi shaharlar va ularning taraqqiyoti.

Yirik me'moriy va jamoat binolari arxitekturasi: Oliy Majlis, oqsaroy majmuasi, Toshkent shahar xokimligi binosi, temuriylar tarixi davlat muzeyi, viloyatlardagi yirik jamoat binolari, banklar, mehmonxonalar va h.k. Ommaviy jamoat binolari arxitekturasi: kasb-hunar kollejlari, litseylar, sport va savdo-sotiq inshootlari va h.k. Turar joy binolari arxitekturasi: ko'pqavatli, kamqavatli, xususiy muhandislik inshootlar arxitekturasi: aeroportlar, temiryo'l vokzallari, metro, yo'llar, ko'priklar. Bog'-rog' va landshaft arxitekturasi. O'zbekiston istiqlol me'morchiligida san'atlar uyg'unligi, xalq ustalari va rassomlar ijodi. Nazariy uslublar va yo'nalishlar. Me'moriy uslublarining mustaqillik yillaridagi yangilanishi.

7-BO'LIM. ARXITEKTURA NAZARIYASI

Tarixiy arxitektura nazariyasi. Qadimgi Sharq arxitektura nazariyasi. Qadimgi Yunon nazariyasi - Gippodam. Ellinizm davri nazariyasi - Aflotun. Qadimgi Rim nazariyasi - Vitruvius. O'rta asrlar Sharq nazariyasi - Farobiy, Buzjoniy. Uyg'onish davri nazariyasi - Vin'ola. Barokko davri nazariyasi - Palladio. Klassitsizm nazariyasi - Perre. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Fransiya - Violle-le-Dyuk. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Angliya - Govard. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Germaniya - Zemper. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Rossiya - Bajenov, Joltovskiy. XVIII-XX asrlar nazariyasi, Rossiya - I. Grabar. XIX-XX asrlar nazariyasi, Fransiya - Le-Korbyuze. XIX-XX asrlar nazariyasi - Germaniya. XIX-XX asrlar nazariyasi - B.Zassypkin, M.Bulatov. XIX-XX asrlar nazariyasi - P.Zohidov, K.Kryukov. Tektonika va badiyat: an'anaviy tektonik vositalar. Orderlar tizimi. Toq-ravoqlar konstruksiyasi. Ratsional va irratsional nisbatlar. An'anaviy badiiy vositalar: nabotiy bezak, girih, hattoyi naqshlar.

8-BO'LIM. O'ZBEKISTON ARXITEKTURA YODGORLILKARI

Arxitektura yodgorliklari to'g'risida ta'rif. Yodgorliklarning turlari. Alohida hajm shakllaridagi yodgorliklar. Majmua sifatidagi yodgorliklar. Tarixiy shaharlar. Tarixiy shaharlarga oid xalqaro xujjatlar. Me'moriy meros va arxitektura yodgorliklari. Iboralarning mazmuni o'zaro yaqinligi va farqi. Obidalarni muhofaza qilish tarixi va muammolari. YUNESKO ning me'moriy yodgorliklar va tarixiy shaharlar to'g'risidagi faoliyati. Madaniy meros

departamenti faoliyati. Yer osti yodgorliklari. Ularni o'rganishning o'ziga xos xususiyatlari. Qadimshunoslarning arxitektura tarixini o'rganishdagi roli. O'zbekistondagi tosh va bronza davrlariga oid yodgorliklar. Ilk temir davriga oid yodgorliklar. Antik davrdagi yodgorliklar. Eng ilk o'rtta ast yodgorliklari. Devoriy sur'atlar va haykaltaroshlik asarlarini muhofaza qilish muammolari. O'zbekiston arxitekturasining IX-XIII asrlariga oid yodgorliklari. Misollar: Somoniylar maqbarasi va boshqalar. Bu davr yodgorliklarida olib borilgan ta'mirlash ishlari. Buxoro namozgohi - ikki qatlamli yodgorlik. Me'moriy obidalaridagi o'ymakorlik namunalar va ularni saqlash muammolari. Sopol, yog'och va ganch o'ymakorlik namunalar va ulardagi ta'mirlash ishlari. O'zbekiston arxitekturasining XIV-XVII asrlarga oid yodgorliklari. Sirkor bezak turlari va ularni tayyorlanishiga oid ma'lumotlar. Sirkor bezaklarni o'rganish. Xataba va uning ahamiyati. Koshinpazilikni tiklash borasidagi tajribalar. Amir Temur va Ulug'bek davrlaridagi yodgorliklar. Ularda olib borilgan ta'mirlash ishlari. Shayboniylar davridagi yodgorliklar va ularda olib borilgan ta'mirlash ishlari. Ustun-to'simli yodgorliklar. Sinchli obidalarini saqlash muammolari. O'zbekiston xalq arxitekturasini, ularni muhofaza qilish ishidagi o'ziga xoslik. Turar uylar namunalarini. Fayzulla Xo'jaev uyining ta'mirlanishi. Toq-gumbazli yodgorliklar. Ularning namunalarini. Xalq me'morligi obidalarini ta'mirlash va qayta qurish misollari.

9-BO'LIM. ARXITEKTURA SHAKLLARINI UYG'UNLASHTIRISH VA BEZASH

Garmoniya tushunchasi. Antik davr talqini. Tabiat garmoniyasi. Arxitektura - davr ko'zgusi. Go'zallik haqidagi tushuncha o'zgarishi. Muvozanat, mutanosiblik. Odam - go'zallik va garmoniya me'yorlari. Proporsiya - tabiat va jamiyat taraqqiyotining uzviy belgisi. Proporsiyaga oid atamalar mohiyati va mazmuni. Odam va arxitektura, odam va shahar. Odam va tasviriy san'at. Tabiatdagi oddiy o'zgarish, ratsional va irratsional miqdor, sonlar qatori va mohiyati. "Oltin kesim" nisbati va mohiyati. Dinamik kvadratlari va oltin kesim. Fibonachchi qatori. Proporsiyaga oid geometrik qonuniyat. Arxitektura proporsiyaning ahamiyati. Uchburchak, oltiburchak, sakkizburchak shakllar silsilasi. Misr ehtromlari - piramidalar tuzilishida kvadrat, uchburchak va doira shakllari. Modulning handasaviy va amaliy ahamiyati. Modulning kelib chiqishi, tizimi. Modulning kelib chiqishi, tizimi. Vitruviy nazariyasi va xatolari. Modul-miqyos O'zbekiston me'moriy me'rosida. Jahon adabiyotidagi shu sohaga tegishli tadqiqotlar. O'rtta asr olimlarining me'moriy garmoniyaga aloqador matematik nazariyalari (Al Farobiy, Al Xorazmiy va boshqalar). O'rtta Osiyo arxitekturasiga

xos tarkibiy elementlar, ularning nomi va kelib chiqishi. Xalq me'morlari ijodida kuzatilgan ravq va gumbaz yasash usul va uslublari. "Ulgitarh" - garmoniya qonuniyatlarini asosida bino loyihasini tuzish usuli. Tarh, tarz, taxmin, reja, toriy, ayn markaz, ustma-ust joylashgan tarh, tarz va boshqa shakllar. P.Sh.Zohidovning "Kanon garmonii v arxitekture" va "Zeb ichra ziyinat" asarlaridagi "ulgitarh" qonuniyatlarini o'rganish. M.Bulatovning "Geometricheskaya garmonizatsiya v arxitekture Sredney Azii" asaridagi handasaviy tahlillarini o'rganish. V.Filimonov, I.Notkin, K.Kryukovlarning proporsiya haqidagi fikr mulohazalarini o'rganish. O'rtta Osiyo arxitekturasidagi bezak turlari va ularning rivojlanish tarixi. Tarixiy bezaklarni tiklashdagi muammolar.

Imtixonlarni baholash mezonlari

Imtixonlar bilet bo'yicha yozma shaklda o'tkaziladi. Bilet 4 savoldan iborat bo'ladi. Talabgor javob tayyorlash uchun imtixon varaqlaridan foydalanadi. Yozma imtixon natijalari bo'yicha komissiya a'zolarining har biri o'z bahosini komissiya raisiga ma'lum qiladi. Komissiya raisi umumiy bahoni o'rtta arifmetik ravishda chiqaradi.

Tablagorning bilim darajasi 100 ballik tizimda butun sonlar bilan baholanadi. Bunda baholash "a'lo" (86-100), "yaxshi" (71-85), "qoniqarli" (55-70), "qoniqsiz" (0-54) ko'rinishida bo'ladi. Ixtisoslik fani bo'yicha kirish imtixonini yozma tarzda topshirganda talabgor dastur doirasida mustahkam, chuqur bilimlarini namoyish etgan taqdirdagina ijobiy baho qo'yiladi. Har bir savolning bahosi maksimal 25 ball bilan baholanadi.

Yozma ish savollariga berilgan javoblarni baholash quyidagi mezon talablari asosida amalga oshiriladi:

Yozma ish javoblariga qo'yiladigan talablar	Baholash ballari
Har bir savollarga javoblarni baholash mezonlari - maksimum 25 ballgacha	
a) berilgan savollarni to'liq bilsa, uning mohiyatini tushunsa, u bo'yicha ijodiy fikrlay olsa, tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, savolning nazariy va amaliy jihatlarini to'liq ochib bera olsa, xulosa va qaror qabul qilsa, o'z fikrini to'liq, ravon bayon qila olsa	86-100
b) berilgan savollarni yetarli darajada bilsa, uning mohiyatini tushunsa, savol yuzasidan tasavvurga ega bo'lsa, mustaqil mushohada yurita olsa, nazariy masalarni amaliyot bilan bog'lay olsa, savolning nazariy va amaliy jihatlarini yetarlicha ochib bera olsa, o'z fikrini yetarlicha, ravon bayon qila olsa	71-85

v) berilgan savollarni qisman bilsa, u to'g'risida tasavvurga ega bo'lsa, uning mohiyatini tushunsa, savol bo'yicha o'z fikrini bayon qila olsa	55-70
g) berilgan savollarni yaxshi bilmasa, u to'g'risida to'liq tasavvurga ega bo'lmasa, o'z fikrini to'liq bayon qila olmasa	0-54

18.00.01 - "Arxitektura nazariyasi va tarixi. Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash"

ixtisosligi bo'yicha savollar

1. Buxorodagi savdo-sotiq majmualari tipologiyasi.
2. O'rtasiy sardobalari xususida ma'lumot bering.
3. Amir Temurning Toshkent, Samarqand va Shahrizabz shaharlarida o'rnatilgan haykallariga izoh bering.
4. O'rtasiyoda ilk (musulmon) renessans davri arxitekturasini.
5. Mirzo Ulug'bek davri me'morligi.
6. Xolchayon saroyi me'morligi.
7. Buxoro amirligi me'morchiligi (Bola-Hovuz, Ark, Chor minor).
8. O'rtasiy shaharlarining sxematik tuzilishi.
9. Masjidlarning tipologiyasi va ularga xos xususiyatlarini yoriting.
10. Budda ibodatxonalarini va uning inshootlarini.
11. Me'moriy ta'mirning besh turiga izoh bering.
12. O'rtasiyoda xonliklar davri arxitekturasini (XVI-XVIII asrlar).
13. Panjikent saroyining interer yechimi va devoriy suratlari.
14. Qadimgi shaharsozlikda shahar devori va darvozalari.
15. Me'morchilikda san'at turlari.
16. Samarqanddagi Mirzo Ulug'bek rasadxonasining me'moriy yechimi.
17. O'rtasiyoda gumbazlarning vujudga kelishi va taraqqiyoti.
18. O'rtasiy me'morchiligida epigrafik ornamentlarning qo'llanilishi va ularning turlari.
19. Amir Temur va temuriylar davri arxitekturasini.
20. Sidneydagi Opera teatri binosining me'moriy qiyofasi (Yorn Utson, 1956).
21. So'g'diyonaning ilk o'rtasiy asrlar san'ati (Afrosiyob, Panjikent devoriy suratlari).
22. O'rtasiy minoralarining turlariga misol keltiring.
23. Bauxauz arxitektura maktabining faoliyati.
24. Madrasalar tipologiyasi.
25. Gotika uslubi va Antonio Gaudi ijodini.
26. Me'morchilikda peshoqning yuzaga kelishi.
27. Turonning mil.avv.gi V-I asrlar san'ati (Ayrtom, Xolchayon).
28. Buxoro Arkining me'moriy yechimi.
29. O'rtasiyoda faoliyat yuritilgan me'moriy maktablar.
30. Me'morchilikda yog'och o'yimakorligi san'atining rivojini.
31. Samarqanddagi Registon maydonining shakllanishi va rivojlanishi.
32. Zamonaviy me'morlikning an'anaviy xalq san'ati bilan uyg'unlashgan uslubi.

33. Samarqanddagi Go'ri Amir maqbarasi arxitekturası.
34. İlk o'rtı asrlarda Movarounnahr arxitekturası.
35. Qarshi shahning 2700 yillik yubileyi munosabati bilan qaysı tarixiy obidalar qaytadan tiklandi? Misollar keltiring va izoh bering.
36. Boburiylar davri arxitekturası va san'ati (Hindiston).
37. Toshkent metrosı yo'nalishlari va arxitekturası.
38. Me'morchilikda maydon-majmualarning vujudga kelishi.
39. Temuriylar tarixi muzeyi arxitekturası.
40. O'zbekiston Milliy akademik drama teatrining me'moriy-kompozitsion yechimini izohlab bering.
41. Milodiy I-IV asrlarda O'rtı Osiyo me'morligi.
42. O'zbekistonning zamonaviy me'morchiligida an'anaviy shakllarnı qo'llash amaliyoti.
43. Qadimgi Turonning antik davrdagi shaharlari.
44. Oskar Nimeyer ijodi.
45. "Interkontinental" mehmonxona majmuasining me'moriy-kompozitsion yechimiga izoh bering.
46. Istiqlol yillarida Shahrisabz shahrining tarixiy qismida amalga oshirilgan qayta qurish ishlari.
47. Samarqanddagi Shohi-Zinda ansambliida mustaqillik yillarida olib borilgan ta'mirlash ishlari.
48. Xiva minoralari arxitekturası.
49. Kushonlar davrida Eski Termiz hududida joylashgan manzilgohlar me'morligi.
50. Somoniylar maqbarasi arxitekturası.
51. O'rtı asr bog'larning sxematik yechimi.
52. XIX asrning ikkinchi yarmida ikki tuzilmali shaharlarning shakllanishi (Toshkent va Samarqand misolida).
53. Sopolitepa manzilgohi arxitekturası.
54. Kalon minorasining arxitekturası va konstruktiv yechimi.
55. Samarqanddagi Bibihonim masjidi va maqbarasining me'moriy yechimi.
56. Alisher Navoiy nomidagi opera va balet teatri arxitekturası.
57. Karvonsaroylarning tipologik yechimi.
58. O'rtı Osiyoda o'rtı asrlarda shakllangan majmuasozlik nazariyasi.
59. Buxorodagi Sitorai Mohi Xosa saroyi arxitekturası.
60. Istiqlol yillarida Suzuk ota majmuasida amalga oshirilgan bunyodkorlik ishlari.
61. Qadimgi Sharq arxitektura nazariyasi.
62. Qadimgi Yunon nazariyasi - Gippodam.

63. Ellinizm davri nazariyasi - Afлотun.
64. Qadimgi Rim nazariyasi - Vitruvıy.
65. Uyg'onish davri nazariyasi - Vin'ola.
66. Barokko davri nazariyasi - Palladio.
67. Klassitsizm nazariyasi - Perre.
68. XIX-XX asrlar nazariyasi, Fransiya - Le-Korbyuze.
69. XIX-XX asrlar nazariyasi - B.Zasypkin, M.Bulatov.
70. XIX-XX asrlar nazariyasi - P.Zohidov, K.Kryukov.
71. YuNESKO ning me'moriy yodgorliklar va tarixiy shaharlar to'g'risidagi faoliyati.
72. Madaniy meros departamenti faoliyati.
73. O'zbekistondagi tosh va bronza davrlariga oid yodgorliklar.
74. O'zbekistonda joylashgan antik davrdagi yodgorliklar.
75. Sirkor bezak turlari va ularni tayyorlanishiga oid ma'lumot bering.
76. Sınch konstruksiyasi haqida ma'lumot bering.
77. Garmoniya-uyg'unlik haqida ma'lumot bering.
78. Kvadrat va dinamik kvadrat hosilalari.
79. Arxitekturada modul-miqyos.
80. Xalq me'morlari ijodiga xos "Ulgitarh" qonuniyati.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va me'yoriy hujjatlar

1. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqboliga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - T.: O'zbekiston, 2016. - 56 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash - yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. - T.: O'zbekiston, 2017. - 48 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: O'zbekiston, 2017. - 488 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. www.lex.uz.
6. O'zbekiston Respublikasining 2001 yil 30 avgustdagi "Madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida"gi 269-II - sonli Qonuni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 26 maydagi "O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4730 - sonli Qarori.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2019 yil 30 martdagi "O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi huzuridagi Madaniy meros departamenti faoliyatini tashkil etish hamda moddiy madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanishga oid ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 265-sonli Qarori.
9. O'zbekiston Respublikasining shaharsozlik kodeksi. T.: 2002 y

2. Ilmiy adabiyotlar

1. Architecture. Form. Space.Order. Francis D.R. Ching.New York John Wiley&Sons.Ins.2014.
2. Abdullaev N.J. San'at tarixi, T. 2, T., 2002.
3. Abdullaev Sh.N. Arxitektura tarixi. I-qism. T., 2018.
4. Abdurashidov K.S., Kabulov F.R., Raxmanov B.K. Injenernye problemy arxitekturnyx pamyatnikov. T.: 2011 y.

5. Asqarov A. O'zbek xalqining kelib chiqish tarixi. T.: 2015.
6. Asqarov Sh.D. Arxitektura Uzbekistana i stran SNG. - San'at // 2012.
7. Asqarov Sh.D. Genezis arxitektury Uzbekistana. 2014.
8. Bakirxonov F. F. O'zbekiston Respublikasi shaharsozlik kodeksi - shaharsozlikni rivojlantirishning qonuniy asosidir. "O'zbekiston arxitekturasini rivojlantirish", № 1, 2002, b. 10-11.
9. Ziyaev A.A. Tashkent. I-III chasti. T.: 2009.
10. Kadyrova T.F. Puti arxitekturnogo vozrojdeniya Uzbekistana za XX - nach. XXI vv. Monografiya. T.: 2007.
11. Mamatmusaev T.Sh. Mirzo Ulug'bek davri arxitekturasini Monografiya. Tashkent: TAQI, "AQIIM" ShK, 2014.
12. Mamatmusaev T.Sh. O'zbekiston tarixiy shaharlarining tipologik rivojlanishi. Monografiya. -Toshkent: "Fan va texnologiya", 2019.
13. Nurmuxamedova Sh.Z. Zakonomernosti i stilevye osobennosti arxitektury Uzbekistana antichnogo perioda. Monografiya. Tashkent. 2018.
14. Po'latov X. Sh. Arxitektura bezaklarini ta'mirlash. T., 2007.
15. Po'latov X.Sh. va boshqalar. Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash. Darslik. T., 2009.
16. Po'latov X.Sh. Arxitektura va shaharsozlik tarixi. O'rita Osiyo Arxitekturasini O'quv qo'llanma, TAQI. 2000.
17. Po'latov X.Sh., Mamatmusaev T.Sh. Shaharsozlik yodgorliklarini qayta qurish. Monografiya. Toshkent: "Fan va texnologiya", 2007.
18. Po'latov X.Sh. Shaharsozlik tarixi. O'UM. 4-5-6-7 qismlar. T.-2012.
19. Po'latov X.Sh. O'zbekiston arxitektura yodgorliklari. O'quv qo'llanma. TAQI, 2003.
20. Salimov A.M. Soxranenie i ispolzovanie pamyatnikov arxitektury Uzbekistana. T., 2009.
21. Salomova X.Yu. Me'yorning falsafiy mohiyati va amaliy ahamiyati. Buxoro: 2018.
22. Salomova X.Yu., To'laganov A.A. Sharq arxitekturasida go'zallik va me'yoriy. Buxoro: 2019.
23. Uralov A.S., Mamatmusaev T.Sh. Arxitektura shakllarini uyg'unlashtirish va bezash. T.: 2015.
24. Uralov A.S., Yusupov R. O'rita Osiyoning o'timishdagi ta'lim-tarbiya va ilm-fan maskanlari. Samarqand-2005.
25. Uralov A.S., Haqqulov A.G., Abduraimov Sh.M. Arxitektura yodgorliklarini ta'mirlash va qayta tiklash tamoyillari. Samarqand: 2020.
26. Uralov A.S. Arxitektura lechebno - selebnsx uchredeniy Sentralnoy Azii i stran zarubejnogo musulmanskogo Vostoka. Samarkand, 2004.

27. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 1-12 t. T., 2000-2006.
28. O'rolov A.S. Me'moriy shakllarni uyg'unlashtirish va bezash. Samarqand - 2003.
29. O'rolov A., Nizomov Sh. Obidalaridagi me'moriy uyg'unlik va konstruktiv yaxlitlik. O'quv qo'llanma. T.: TAQI, 2009.
30. Qodirova T.F. XXI asr bo'sag'asida O'zbekiston arxitekturasini. "O'zbekiston arxitekturasi va qurilishi", №1, 2000, b. 2-5.
31. Qodirova T.F. O'zbekistonning zamonaviy me'morchiligi. O'quv qo'llanma. T.: 1995.
32. Qodirova T.F. O'zbekistonning istiqbol yillari me'morchiligi. T. 2004.

3. Qo'shimcha adabiyotlar

1. Ahmedov M.Q. O'rta Osiyo me'morchiligi. T.: 1995.
2. Bulatov M.S. Geometricheskaya garmonizatsiya v arxitekture Sredney Azii IX-XV vv. M., 1978.
3. Vseobshchaya istoriya arxitektury. M.: 1 - 2, 8 tom, 1980.
4. Zohidov P.Sh. Kanon garmonii v arxitekture. T., 1982.
5. Zoxidov P.Sh. Me'mor olami. T. 1996.
6. Mankovskaya L.Yu. Tipologicheskie osnovy zodchestva Sredney Azii (IX - nachalo XX v.). T., 1980.
7. Savarenskaya T.F. Istoriya gradostroitel'nogo iskusstva. M.:1984.
8. Qodirova T.F. Navoiy - Navoi. T.:2000.

4. Axborot manbaalari:

1. www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi xukumat portali.
2. www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
3. www.ima.uz (O'zbekiston Respublikasi Intellektual mulk agentligi)
4. www.academy.uz (Fanlar akademiyasi)
5. www.centrasia.uz
6. www.arx.novosibdom.ru
7. www.zarnews.uz
9. www.ZiyoNET.uz